

פרורים

משולחן רבינו

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זלה"ה

- פרשת בחקותי תשע"ד -

[והנה יש בזה נפקא מינה גם לדין דספק דאורייתא מן התורה לחומרא, בגוונא דיש רוב להיתר, ועשה שליח לקדשה, ויש ספיקא דדינא בקידושין, אם נצרף המיעוט דלא חילי קידושין לספיקא בקידושין, להשיטות דמצרפינן לספיקא צד שכנגדו ב' צדדים, נפליגי על תוספות בכתובות ט' ב' ד"ה אין, או דילמא לא נצרף כיון דהמעשה מותר, אך יש לבאר דשאני התם דודאי מהני שליחות, דהרוב פוסק על האי מילתא. וכן נפקא מינה בגוונא דיהא ספק ספיקא לקולא, דלא נימא דלצד האיסור השליחות בטילה, אלא אמרינן דמכיון דמקילינן מפאת ספק ספיקא חלה השליחות באופן ודאין.]

להצד השני מיושב קושיין
ולאור הצד השני, יש ליישב קושיית הנודע ביהודה, דנפקא מינה לדעת הרמב"ם דהספיקות מותרין, דבלא הקרא דאין שליחות בתמורה, אם עשה שליח לעשות ספק תמורה, הרי יחשב שליח לדבר היתר ותחול השליחות, משא"כ לבתר קרא, לא תחול השליחות מספק, דהרי אי הוה תמורה יש מניעה בעצם שלא יחול, ועיין.

* * *

תמורה - לאו שאין מעשה

לא יחליפנו ולא ימיר אתו טוב פָּרַע או רַע בְּטוֹב (כ"ז י')

ב) הנה איתא בגמרא תמורה (נ"א א) כל לא תעשה שבתורה עשה בו מעשה לוקה, לא עשה בו מעשה פטור, חוץ מנשבע, ותמורה, ומקלל חבריו בשם, דאף על פי שלא עשה מעשה חייב מלקות, חזינן דתמורה חשיב לאו שאין בו מעשה, [ואיתא בגמרא (שם ב') דרבי יוחנן אמר לתנא דלא תיתני תמורה, דחשיב מעשה על ידי דיבור].

והנה יש לדון אם חל הקדש כשלא הוציא ההקדש בפיו אלא כתבו, ובתשובות דובב מישרים (ח"א סי' כ"ז) מביא מספר בית לחם יהודא (ו"ד סי' רנ"ח סק"ח) דאינו חל רק בפה ולא על ידי כתיבה, אמנם מביא דמשמע בשולחן ערוך (או"ח סי' קנ"ג סעי' י"ט ובמגן אברהם שם ס"ק מ"ד) דחל אף בכתיבה.

ודן הדובב מישרים דלכאורה יש להוכיח דהקדש אינו חל בכתיבה, דתיקשי אמאי תמורה חשיב לאו שאין בו מעשה, הרי אי נימא דהקדש מהני על ידי כתב, הלא דעת המשנה למלך (פ"ד הל' מלוה ולוה ה"ח) דהיכא דמשכחת אופן דעובר הלאו על ידי מעשה, חשוב לאו שיש בו מעשה, אם כן הכי נמי הא משכחת לן תמורה על ידי מעשה, דאפשר שיקדיש התמורה על ידי כתב, והכתיבה הוה מעשה, אלא על כרחך מוכח דהקדש אינו חל אלא בדיבור ולא בכתיבה.

אמנם כתב דלכאורה אינו ראייה, דהרי מבואר בגמרא שבועות (כ"ו ב') דילפינן מקרא ד'כל נדיב לבי' דקדשים חייל במחשבה, ואם כן כאשר כתב הרי חושב במחשבתו מה לכתוב, ונמצא דבכל כתיבה כבר חיילא על ידי המחשבה עוד לפני כן, וממילא שוב הוה בלא מעשה.

ויש לדון בהאי הוכחה מכמה אנפי:

א. חל במחשבה רק כשהוה נדיבות

אמנם דחה הדובב מישרים, דהנה הא דמתחייב גם במחשבה, בתרומה למלאכת המשכן, ובמקדיש קרבן, דילפינן מקרא ד'כל נדיב לבי', ולפי"ז **מחדש יסוד גדול**, דמכיון דתמורה הוה עבירה לא חל במחשבה כלל, דהרי המקור דחל במחשבה הוה מקרא דנדיב לב, שמעינן דבהוה נדיבות אז חל במחשבה, משא"כ בגוונא דהוה עבירה, וכגון בתמורה דהוה איסור לאו, ודאי דלא חשיב נדיב לב, ולא חלה במחשבה כלל. וכך כתב האחיעזר (ח"א סי' כ"ו ד"ה ובמקום עיי"ש).

אמנם לכאורה יש להוכיח מתוספות לא כך, דהנה בהפרשת תרומה ודאי אינו כך, שהרי מבואר בגמרא ביצה (י"ג ב') דילפינן שחלה הפרשת תרומה במחשבה מקרא ד'ונחשב', והרי לא כתיב התם בקרא נדיב לב, ואם כן גם כשיש איסור בהפרשה, כגון במפריש מהרעה על היפה, יחול תרומה במחשבה.

אין לעשות תמורה על ידי שליח

ואם המיר ימיר בהמה בבהמה והיה הוא ותמונתו יהיה קדש (כ"ז י')
א) הנה יליף בירושלמי (קידושין ריש פ"ב) מקרא ד'ואם המיר ימיר' דאדם יכול לעשות תמורה רק על ידי עצמו, ולא על ידי שליח. והקשה הנודע ביהודה (קמא אהע"ז סי' פ"א) למה לי קרא דאינו יכול לעשות שליח, הא תמורה הוה איסור לא תעשה, ואם כן תיפוק ליה דאינו יכול לעשות שליח מפאת דאין שליח לדבר עבירה.

ויש לדון ליישב הקושיא בתלתא אנפי:

תירוץ א' - שוגג

הנודע ביהודה (שם) מיישב דמוכח מהכא דבשוגג יש שליח לדבר עבירה, דהטעם דאמרינן דאין שליח לדבר עבירה, היינו מפאת דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים', ובשוגג זה לא שייך מכיון דאין השליח מתכוון לעבור איסור, עיי"ש. אמנם דעת הנימוקי יוסף (ב"ק כ"ט א' בדפי הרי"ף) וריטב"א (קידושין מ"ב ב' ד"ה שאני) דאף בשוגג אמרינן דאין שליח לדבר עבירה, וכן פסק הש"ך (חו"מ סי' שמ"ח סק"ו).

תירוץ ב' - פיקוח נפש

תו יש לדון ליישב, דנפקא מינה כשמחמת פקוח נפש צריך לעשות תמורה, דמדינא דאין שליח לדבר עבירה הוה שליח, דהרי אינו עבירה כיון דמוכרח לעשותו, משא"כ השתא דאיכא קרא דליכא תמורה בשליח, ודאי דתמורה מופקעת מדינא דשליחות, ומדברי הנודע ביהודה מוכח דגם בגוונא דפיקוח נפש אין שליח לדבר עבירה, [ע' מה שכתבנו בזה בפרשת שופטים אות ב].

תירוץ ג' - שליח לעשות ספק איסור

תו יש לדון ליישב, דהנה שיטת הרמב"ם (פ"ט הל' טומאת מת ה"ב) דספק דאורייתא מן התורה לקולא, ויש לחקור מהו בעשה שליח לעשות ספק איסור, כגון בגוונא דעשה שליח לקדש ספק גרושה לכהן, מי אמרינן דחייל הקידושין רק מספק, דהרי להצד דבאמת מיתסרא, לא חיילא השליחות דאין שליח לדבר עבירה, או דילמא כיון דמספק מותר לעשותה, אם כן חשיב שליח לדבר היתר.

הצד הראשון - הוה ספק דבר עבירה

ויש לבאר כהצד הראשון, דהיתירא דספיקא דאורייתא לקולא להרמב"ם נימא מפאת דתלינן דהדבר מותר, ואם כן הוה רק ספק שליחות, ובגוונא דספק גרושה חלים הקידושין רק מספק, ואוקמה אחזקת פנויה.

והנה הקשו רבנן בתראי (ע' שב שמעתא א' א') על הרמב"ם, למה לי קרא דספק ממזר מותר, תיפוק ליה דכל הספיקות מותרין, ולהאמור יש ליישב, דנפקא מינה דבלא קרא הוה אמרינן דיש רק ספק שליחות, ואם כן הוה ספק אשת איש, ומפאת זה לחודא יש להתירה להרמב"ם, [אם לא נימא דבחיבי כריתות מודה הרמב"ם דספיקו לחומרא], וזולת זה הא יש לה חזקת פנויה, משא"כ לבתר קרא דהוה היתירא בתורת ודאי, אם כן תחול שליחות לקדש ספק ממזר.

הצד השני - חשיב ודאי דבר היתר

אך אין הדבר מוכרע, דיש לבאר כהצד השני, דאע"פ דנימא דהיתירא דספק דאורייתא הוה רק מפאת תליה, מכל מקום כיון דבפועל הוה היתר, חשיב שליח לדבר היתר, ומהני השליחות בתורת ודאי.

ואע"פ דבקידש ספק איסור ביאה דחיבי כריתות, נראה דלרמב"ם לא הוה ודאי אשת איש, [אף אי נימא דגם בספק חייבי כריתות אזלינן לקולא], יש לחלק, דהתם עצם הא דהוה חייבי כריתות מונעת הקידושין, והרי איכא ספק דילמא הוה חייבי כריתות, משא"כ לענין אין שליח לדבר עבירה יש לומר דבעינן עבירה בפועל.

א. החילוק בין תפילין לספר תורה

יש להקשות, הרי אין גובין תפילין מכיון דהלוח צריך תפילין לקיום מצוותו, ואם כן הרי גם ספר תורה צריך לקיים המצוה דכתיבת ספר תורה, ומאי שנא האי מצוה מהאי מצוה. **ויש לדון ליישב בכמה אנפי:**

א. הנה יש לדון בנאבד הספר תורה אם צריך לכתוב אחרת, והבאר יצחק (נו"ד סי' י"ט) אייתי בזה פלוגתא, דדעת התורת חיים (סנהדרין כ"א ב') דצריך לכתוב אחרת, דצריך שיהא לו ספר תורה כל ימיו, אמנם דעת הפרדס דוד (פרשת כי תצא) דאין צריך לכתוב אחרת, דכבר קיים המצוה במה שקנה ספר תורה פעם אחת.

נמצא דלדעת הפרדס דוד לא תיקשי, דהרי כבר קיים המצוה בכתיבת או בקניית הספר תורה, ולא נתבטלה המצוה בגביית המלוה, אמנם לדעת התורת חיים אכתי תיקשי, דבגביית המלוה מבטל מהלוה קיום המצוה.

ב. וכן יש לבאר דספר תורה קילא, דנהי דלא נפטר בספר תורה ראשונה, מכל מקום הא דעכשיו צריך לכתוב עוד ספר תורה הוה רק מצד זריזין, והלכך אין מסדרין, משא"כ תפילין דהוה חיוב גמור כל יום, וצריך עיון.

ג. ויש לחלק דתפילין עדיפא דהוה מצווה בגופו, אמנם הרי חזינן בירושלמי (סוף מגילה) דבגוונא דיש לו מספיק כסף לקנות או מזוזה או תפילין, פליגי אמוראי אי אמרינן דיקנה תפילין, דעדיפא כיון דהוה מצוה בגופו, או דילמא אמרינן דיקנה מזוזה, דעדיפא כיון דלא הוה זמן גרמא, חזינן דאיכא דסברי דלא אמרינן האי סברא דעדיפא מפתת מצוה דבגופו, וצריך עיון.

ויש לדחות, דנימא דהירושלמי סבירא ליה כאמוראי בגמרא בבא מציעא (שם) דשאני ערכין מבעל חוב, דאין מסדרין לבעל חוב, והלכך נימא דלא תיקשי מהא דאין גובין תפילין לערכין, וגובין ספר תורה לבעל חוב, דבאמת לערכין אין גובין גם ספר תורה, משא"כ במשנה בביכורים דאיירי בבעל חוב, גובין ספר תורה מפתת דאין מסדרין לבעל חוב, ואין הכי נמי גם תפילין גובין, ודוחק.

ד. ובזבח תודה (ליקוטי הלכות להחפץ חיים ערכין סוף פרק ששי) רמי אהדדי ספר תורה אתפילין, ותיריך דתפילין משום בגד אתינן עלה ולא משום המצוה, [ובזה יהא ניחא אף דיכול לשאול כל יום תפילין מאחר מכל מקום משאירין לו התפילין], ואסיק דבאמת בשאר מצוות כמו לולב ושופר וסוכה, בעל חוב גובה.

ב. מצוה בין אדם למקום עדיף ממצוה בין אדם לחבירו

הנה לפי תירוצים ג' וד' הנ"ל שמעינן דבעל חוב גובה כל המצוות, ורק שאני תפילין דאינו גובה דהוה מצוה שבגופו או מלבוש, ותיקשי, דהנה איתא בגמרא בבא מציעא (ל' א') דבגוונא דכהן מוצא אבידה בבית הקברות, עשה דהשבת אבידה אינו דוחה לא תעשה דטומאת כהנים, דלא דחינן איסורא מקמי ממונא.

וביאר הרמב"ן (בי"מ ל"ב א') דטעמא דבעל האבידה חייב למחול על אבידתו, כדי שהכהן לא יעבור על איסור טומאה, דמצוות בין אדם למקום עדיפי ממצוות בין אדם לחבירו, ואם כן הכא נמי נימא דהמלוה צריך למחול חובו כדי שלהלוה יהא ספר תורה או לולב.

איברא לא קשה, דבשלמא באבידה אינו מוחל על ממון שיש לו, אלא רק מוחל על זכות מצוה שיש לו על חבירו שיחזיר לו אבידתו, משא"כ הכא דיינינן שימחול על ממונו ממש, והיינו על זכות גובינא שיש לו בהני מטלטלין, וזה לא מחייבין.

ג. יגבה התפילין וישאל מאחר

הנה בגוונא דיש לו מספיק מעות לקנות או תפילין או לולב, אם יכול לשאול תפילין מחבירו, ודאי חייב לשאול מחבירו תפילין ובהמעות יקנה לולב, וכמבואר לענין תפילין ומזוזה, דאע"פ דנקטינן דתפילין קודמין למזוזה, מכל מקום אם יכול לשאול תפילין מאחר, יקנה במעות מזוזה וישאל תפילין מאחר, (עי' משנ"ב סי' ל"ח ס"ק ל"ז).

א. והשתא תיקשי, דלהאמור דרק תפילין אינו גובה משא"כ בשאר מצוות כגון ספר תורה ולולב, אם כן היאך אמרינן דמשאירין התפילין וגובין הלולב, יאמר הלווה למלוה שבמקום הלולב יגבה התפילין, וישאל תפילין מאחר.

ואיתא בגמרא שבועות (כ"ו ב') דליכא למילף מקדשים דיחולו במחשבה, דהרי תרומה וקדשים הוה שני כתובין הבאין כאחד, ופירש רש"י (שם) דתרומה פירושו תרומה למלאכת המשכן, אך התוספות (ד"ה משום) פירשו דאיירי בהפרשת תרומה.

ולפירוש התוספות תיקשי, אמאי תרומה וקדשים ששיבי שני כתובים הבאין כאחד, והיינו שהיה אפשר ללמוד תרומה מקדשים או קדשים מתרומה, הא הוה שני דינים, דבקדשים חל במחשבה רק כשזה בנדיבות, והיינו בהיתר, משא"כ בתרומה חל גם כשיש עבירה בהפרשתו.

ב. יסוד הטורי אבן

הנה איתא במשנה בתרומות (פרק ג' משנה ח') המתכוון לומר תרומה ואמר מעשר, מעשר ואמר תרומה, לא אמר כלום עד שיהיו פיו ולבו שוין.

והקשה בטורי אבן (חגיגה י' א' באבני שוהם) הא איתא בגמרא קידושין (מ"א ב') דתרומה חיילא במחשבה, ואם כן כיון דגמר בלבו לתרומה, דל מכאן דבור פיו, הא משעה שגמר בלבו לתרומה סגי.

ותירץ ע"פ יסוד גדול, דהא דאמרינן דחל במחשבה היינו רק כשגומר בלבו שיחול במחשבה, אמנם כשגומר בלבו שיחול בדיבור, אינו חל במחשבה, ואם כן נימא דאיירי המשנה בגוונא דגמר בלבו שיחול על ידי הדיבור. ובאמת התוספות בערכין (ה' א' ד"ה אדם) נסתפקו בזה, דהרי שמעינן לתירוצם הראשון דאע"פ שחשב לדבר, מכל מקום חיילא במחשבה.

ומדברי הדובב מישרים חזינן דאע"פ דכוונתו שתחול התמורה על ידי כתיבה, מכל מקום חיילא על ידי המחשבה, שמעינן דדעת הדובב מישרים דיש לחוש דלא כהטורי אבן.

ג. סתירה במחשבתו

ודע דיש לשאול על דברי מרן הדובב מישרים, דאכתי משכחת לן שחל הקדש על ידי הכתיבה ולא על ידי המחשבה, והיינו בגוונא שחושב בלבו להיפוך, דמפתת מחשבה לא חיילא, משא"כ מפתת הכתיבה חיילא, דלענין הכתיבה הוה המחשבה דברים שבלב.

אך יש לדון דכיון דכותב, ומינכרא שמחשבתו שיחול ההקדש, אם כן הא שחושב שאינו רוצה ההקדש אינו אלא דברים שבלב, ואם כן אתי שפיר היטב דברי הדובב מישרים.

וכעין זה יש לדון, דהנה כתב הריטב"א דבידות נאמן לפרש דלא התכוון, וכגון האומר אהא ונזיר עובר לפניו, יכול לומר דנתכוון לאהא תלמיד חכם וכדומה.

ויש לעיין באומר 'אהא' ונזיר עובר לפניו, וקאמר דידע דהמשמעות לנזירות והתכוין רק להטעות השומעים, מי אמרינן דכיון דידע דמשמעות לשונו הוה לנזירות, אם כן חל נזירות, ומה שאומר שלא התכוון אלא להטעות אינו אלא דברים שבלב, או דילמא אמרינן דכיון דיכול לומר שהתכוון לתלמיד חכם, הוא הדין אין כאן דברים שבלב לענין האי מילתא.

וכן נפקא מינה כשאדם קנה מקח, והיה בו מום המבטל מקח, ועוד דבר מסויים שאינו מום, אבל קאמר הלוקח דעל המום הגדול לא איכפת לו, אבל בשעת המקח חשב דאם היה הדבר המסויים לא ירצה, ובפשוטו הוה דברים שבלב, ואם כן הכי נמי בנידון דידן, וע'.

* * *

מסדרין לבעל חוב

ואם מן הוה מערף והעמידו לפני הפהן וגו' (כ"ז ח')
איתא במשנה בערכין (כ"ג ב') דמסדרין לערכין, והיינו דאין הקדש גובים מכל החפצים של המעריך, אלא משאירים לו כמה חפצים לצורך חיותו, דילפינן מקרא 'ואם מן הוה מערף' החייהו מערכך, ופליגי בגמרא בבא מציעא (ק"ד א') אם הוא הדין מסדרין לבעל חוב, דילפינן מיכה מיכה, וקיימא לן דמסדרין, (שו"ע ח"מ סי' צ"ז סעי' כ"ג).

והנה לענין תפילין איתא במשנה בערכין (שם) דמסדרין לו תפילין, משא"כ לענין ספר תורה איתא במשנה בביכורים (פ"ג מ"ב) דאין מסדרין לו ספר תורה אלא גובהו המלוה, וכן קיימא לן, (ח"מ"ם שם).

ויש לעיין בהאי דינא מכמה אנפי:

ד. הנה כתב בשער משפט (סי' צ"ז סק"ז) דבגוונא דאיכא שני בעלי חובות, ובחוב אחד מסדרין, ובחוב השני אין מסדרין, כגון בהתנה שלא לסדר, או בשכירות להסוברים דבשכירות אין מסדרין, (כמבואר בחושן משפט סי' צ"ז סעי' כ"ט), מכל מקום דנים גם חוב הראשון כאין מסדרין, ולענין מטלטלין יהא יחלוקו, ולענין קרקעות יגבה הכל אם קדם, כיון דאם הוא לא יגבה הא יגבנו השני, ואם כן אין כאן סיבה למיעבד מסדרין, דהרי כל הטעם דמסדרין היינו להחיותו, משא"כ הכא דבין כך הבעל חוב השני יגבנו.

ולפי"ז יש לעיין בנידון דידן, דהרי יש לטעון דאם בלאו הכי התפילין לא ישארו אצל הלווה כאשר ישאיר הלולב, אם כן יקח שניהם, אמנם יש לחלק, דשאני הכא דאם יקח שניהם אזי התפילין ישארו אצל הלווה והיאך יקחם, והוא חילוק מבורר.

ביסוד שיטת הרמב"ם דספק דאורייתא לקולא

ב. שחיטה שאינה ראויה

הנה שחיטה שאינה ראויה פטורה מכסוי הדם, ויש לעיין בגוונא דבהמה דהוה ספק טריפה, ונמצא דהוה ספק אי הוה שחיטה ראויה, מי אמרינן דלשיטת הרמב"ם, מכיון דנקטינן לקולא דאינה טריפה, נמצא דהוה שחיטה ראויה, וחייבת בכסוי הדם בתורת ודאי, או דילמא אמרינן דאע"פ דמספק הבהמה מותרת, מכל מקום במציאות כלפי שמיא הוה ספק טריפה, וחייבת בכיסוי הדם רק בתורת ספק, ולכאורה תליא בהאמור.

והנה הקשה הגרע"א (תנינא סי' קמ"ח) בגנב וטבח לענין חיוב ד' וה', אמאי לא חיישינן דילמא הוה טריפה, וכי תימא דרוב בהמות אינם טריפות, מכל מקום אמאי חייב ד' וה', הרי אין הולכין בממון אחר הרוב, וכתב דדוחק לומר כיון דבמציאות יכול לאוכלה חשיב שחיטה ראויה. חזינן דמצדד הגרע"א כהצד השני, דאע"פ דשרי באכילה, מכל מקום צד האיסור כמאן דאיתא.

ג. משקה ישראל

הנה איתא בגמרא פסחים (מ"ח א') דנסכים כשר רק מיין דהוה ממשקה ישראל, והיינו מיין דכשר לישראל לשתותו, ומשום הכי יין ערלה פסול לנסכים.

ויש לעיין מהו ביין דהוה ספק ערלה, מי אמרינן דכיון דלמעשה מותר באכילה, אם כן הוה שפיר משקה ישראל, ואם כן הוה ודאי נסכים, ואם נהנה ממנו חייב קרבן מעילה, או דילמא אמרינן דאע"פ דאזלינן לקולא ומותר לשתותו, מכל מקום אכתי במציאות הוה ספק ערלה, ואם כן הוה רק ספק נסכים, ואם נהנה ממנו יהא רק ספק מעילה ופטור.

ולכאורה תליא בחקירה הני"ל בדעת הרמב"ם מי אמרינן דספק איסור חשיב היתר גמור, או דילמא הוה רק תלייה. ואע"פ דהוכחנו מספק בכור דהוה רק תלייה, ואזלינן כלפי שמיא דהוה ספק איסור, מכל מקום יש לחלק, דשאני קדושה, דלא מפאת איסור הנאה מהקדש אתינן עלה, אלא מפאת עצמות הקדושה.

נפקא מינה כהני"ל גם לדין

והנה גם לשיטת רוב הפוסקים דפליגי על הרמב"ם וסברי דספק דאורייתא מן התורה לחומרא, יש לדון גם כן בנפקא מינה בהאי נידון, כגון בגוונא דיש ג' ציבורים, חדא, יין של ערלה, וחדא, יין המותר, וחדא, משקה המותר אבל אינו יין אלא מי פירות, ופירש אחד משלשתו, האם הפירש כשר לנסכים.

מי אמרינן כהצד הראשון הני"ל, דכל שלמעשה מותר באכילה הוה משקה ישראל, ואם כן כשפרש אחד משלשתו נימא דכשר לנסכים, דהרי מצד החשש ערלה, מכיון דאמרינן כל דפריש מרובא פריש, נקטינן דאינו ערלה, ואם כן מותר באכילה וחשיב ממשקה ישראל, ומצד החשש דאינו יין אלא מי פירות, הרי כל דפריש מרובא פריש, או דילמא אמרינן כהצד השני, דכל שהוא באמת ערלה, אע"פ שמותר לאכלו מחמת דינא דרוב, אפילו הכי לא חשיב ממשקה ישראל ופסול לנסכים, ואם כן אע"פ דהפורש מותר באכילה מחמת דינא דכל דפריש, מכל מקום אכתי הוה במציאות ספק ערלה, ונמצא דרוב הציבורים פסולים לנסכים, שליש מחמת ערלה, ושליש

איברא יש לומר דלא יועיל כלום, דאם יתן התפילין, יקח המלוה גם התפילין וגם הלולב.

ב. ואכתי תיקשי, דיאמר הלווה למלוה דנותן לו התפילין על תנאי שיגבה דוקא התפילין ולא הלולב, אמנם לכאורה לא יועיל, דהרי אע"פ דהלווה יתנה כך, אפילו הכי המלוה יחזור ויגבה הלולב.

ותליא אם כשמסדרין לבעל חוב יכול הלוה למכור למלוה החפץ דמסדרין, ולדרוש אחר כך שישלם כסף, ושהמלוה לא יתבע מהכסף, ולכאורה זה לא שייך, אלא המוכר יכול לחזור ולגבות הכסף, ובין במוכר למלוה בין במוכר לאחר.

ג. אך אכתי תיקשי, דלכאורה הלוה יכול למכור התפילין ולהתנות שאם המלוה יגבה מהכסף אינו מוכר את התפילין, ואם כן הדרא קושיא לדוכתא, שיתחייב עבור הלולב לתת התפילין למלוה על תנאי, דאם יגבה הלולב אינו נותן לו התפילין, וצריך תלמוד.

וְכַל מַעֲשֵׂר בְּקֶרֶךְ וְצֶאֱן כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֶדְשׁ לַה' (כ"ז ל"ב)

הנה אמרינן בקרא פרשת מעשר בהמה, ואמרינן בגמרא בביא מציעא (ז' א') דבהמה דכבר קדושה אינה חייבת במעשר בהמה, ודרשינן 'יהיה קדש' ולא שכבר קדוש.

תו אמרינן בגמרא (שם) דבהמה דהוה ספק עשירי אינו חייב במעשר בהמה כלל, דעשירי ודאי אמר רחמנא ולא עשירי ספק.

ולפי"ז אמרינן בגמרא דספק בכור פטור ממעשר בהמה, דהרי אי הוה ודאי בכור פטור ממעשר בהמה, דהרי כבר קדוש, והלכך בספק בכור אמרינן ביה 'עשירי ודאי ולא עשירי ספק'.

והנה פליגי הראשונים בספק דאורייתא, דעת הרשב"א (קידושין ע"ג א') דמן התורה לחומרא, ודעת הרמב"ם (פ"ט הל' טומאת מת הי"ב) דמן התורה לקולא, שכל הספיקות אין להם עיקר מן התורה, והא דקיימא לן דספק דאורייתא לחומרא היינו רק מדרבנן.

ומקשה השב שמעתתא (א' ג') לשיטת הרמב"ם, אמאי אמרינן דהוה ספק קדוש, וממילא הוה רק עשירי ספק, הרי הספק בכור הוה חולין גמור.

והנה יש לחקור חקירה גדולה ביסוד שיטת הרמב"ם דספק דאורייתא לקולא, מי אמרינן דכיון דאזלינן לקולא ונהגינן שאין בה קדושה, אם כן הרי אין כאן ספק קדושה כלל, או דילמא רק תלינן להקל דאין בה קדושה, אמנם מכל מקום יש כאן ספק קדושה.

ולהצד השני מיושב קושיין, דגם לדעת הרמב"ם במציאות יש כאן ספק קדושה, וממילא אזלינן לקולא, ואמרינן דעשירי ודאי אמר רחמנא ולא עשירי ספק, ואינו חייב במעשר בהמה. נמצא דמהגמרא מוכח כהצד השני. [וכן תירצו רבנן בתראי, ע' קהילת יעקב ב"מ סי' ח'].

הנה הוכחנו דלענין ספק קדושה חשיב דיש כאן ספק קדושה, ויש לדון בהאי גוונא לענין ספק מצוה, וספק שחיטה שאינה ראויה, וספק משקה ישראל.

א. ספק מצוה

הנה מצאנו דאיסור טומאת כהן נדחה בקרובים, וכן איסור כלאים נדחה למצוות ציצית, ודן השאגת אריה (חדשות סי' ט') לדעת הרמב"ם, מהו בגוונא דכהן שנטמא לספק קרוב, וכן בכלאים בספק ציצית,

מי אמרינן דלא ילקה על איסור טומאה או על איסור כלאים, דהרי הוה ספק מצוה, ודילמא הוה מצוה ודחי לאיסור, או דילמא אמרינן דלקי, דהרי כיון דספיקו לקולא, נמצא דאין כאן מצוה כלל, ואם כן בתורת ודאי לא נדחה האיסור, וצידד השאגת אריה כהצד השני, דכיון דבפועל אינו מחויב בהמצוה לקי.

ולכאורה חזינן מהשאגת אריה דספק מצוה כמאן דליתא להרמב"ם, ואם כן נימא דהכא נמי בספק איסור, אך יש לחלק, דהכא איכא סברא מיוחדת, דבעינן שהמצוה תדחה האיסור, וכל שאינו חייב בפועל אינו דוחה, אך מסברא שפיר יש לומר לא כך, דהרי כיון דיש כאן ספק מצוה דחי להצד דהוה מצוה, וממילא הוה רק ספק איסור, ואם כן אכתי חזינן מדבריו דספק מצוה כמאן דליתא.

אך יש לחלק מהנידון הקודם דספק קדושה, דיש לבאר דהכא טפי אמרינן דהוה כמאן דליתא להמצוה.

אלא על כרחך חזינן כהצד השני הנ"ל, דגם אי הפסול רק מפאת ממשקה ישראל אפילו הכי הוה ספק פסול. אמנם יש לדחות דאין הוכחה מהאי גמרא, דגם לבתר קרא ד'אשר יעבור' טעמא דמילתא הוה רק מפאת איסור אכילה דטריפה, ועיין.

הוכחה מדברי החתם סופר לאידך גיסא

הנה איתא בגמרא חולין (י' א') דילפינן מהא דלא חיישינן בעולה וקרבן פסח דילמא הוה טריפה, דעל כרחך אזלינן בתר רוב. והקשו קמאי דלשיטת הרמב"ם דספק דאורייתא לקולא, היאך מוכח דאזלינן בתר רוב, הא גם ספק מותר. וכתב החתם סופר (חידישי סוגיות ירושלים תשי"ז ע"י הגי"ר אברהם סופר, כריתות ריש פרק ספק אכל) דשפיר הקשו אף אי נימא דבמצוות עשה בעינן דיהא ודאי, דמכל מקום הכא חשיבא ודאי עולה, דהרי אין לחוש לטריפה מספק, והוה משקה ישראל ודאי.

חזינן מדבריו כהצד דלא אזלינן כלפי שמיא, אלא מכיון דספק לקולא, חשיב דודאי מותר באכילה, [והוה חזינן מדבריו דאיסור טריפה בקרבן גם לבתר קרא ד'אשר יעבור' הוה רק מפאת משקה ישראל].

מחמת מי פירות, ונמצא דליכא למימר דהפורש פרש מרוב המותר, דליכא רובא דהיתירא. ואם נימא בהאי נידון דפסול, הוא הדין בספיקות להרמב"ם יהא פסול מספק.

ומסברא היה נראה דכל שכלפי שמיא אסור, אף דמפאת הנהגת הספיקות או הרוב שרי, מכל מקום לא הוה משקה ישראל.

הוכחה מגמרא מנחות כהצד דפסול מספק

הנה בגמרא מנחות (ה' א') ילפינן מקרא ד'אשר יעבור' דבהמה טריפה פסולה לקרבן, ומקשינן בגמרא למה לי קרא ד'אשר יעבור' לפסול טריפה, תיפוק ליה מפאת משקה ישראל, דהרי טריפה אינה ראויה לאכילה.

ותיקשי, הא להצד הראשון הנ"ל נפקא מינה בקרא ד'אשר יעבור', בגוונא דיש ג' ציבורים של בהמות, חדא טריפה, חדא בעל מום שאינה טריפה, וחדא בהמה כשירה, דאי טריפה פסול רק מחמת קרא דמשקה ישראל, אם כן בהאי גוונא הקרבן כשר, דהרי הבהמה הפורשת מותר באכילה וחשיב ממשקה ישראל, אמנם אי טריפה פסול בעצם מחמת קרא ד'אשר יעבור', אם כן הפורש פסול לקרבן, דהא רוב בהמות פסולים, שליש מחמת בעל מום, ושליש מחמת משקה ישראל.

ספירת העומר

ספר יום אחד, הא מחייבינן לברך למחר מדין ספק ספיקא, וביאר הבית שלמה (או"ח סימן ק"ב) דטעמא כיון דיותר נוטה כדעת התוספות.

אך כל זה להנחת השואל ומשיב דחוקת חיוב הוי כנגד חזקה שלא אמר, אך בפשוטו חזקה שלא אמר צריכה להכריע דזה המסופק הראשון, וממילא אמרינן דנפטר מספירת העומר, וכמו בסכין שספק אם נפגמה, אמרינן דהיא כשירה, וממילא השחיטה מעליא, ולא אמרינן דיש לבהמה חזקה שאינה שחוטה, דתחילה דיינינן על הסכין, כמבואר באחיעזר (חלק ב' סי' ב' ס"ק א').

ג. ממשיך נוסח התפילה

ונראה ליישב, דדוקא ב'ותן טל ומטר' אמרינן בשלושים ימים הראשונים דלא אמר, משום דממשיך נוסח התפילה כפי שהוא רגיל, משא"כ בספירת העומר שאינו קשור עם נוסח שלפניו ולאחריו.

אמנם הקשו דאכתי קושיית השואל ומשיב במקומה עומדת, דהרי יש להבין אמאי בספק ותן טל ומטר חוזר בשלושים יום הראשונים, הרי אכתי יתכן שרמי אנפשיה ואמר כהוגן, ואם כן מכלל ספיקא לא נפקא, אלא דאמרינן דאם היה מכוון לומר כהוגן היה זוכר, ואם כן הוא הדין בספירת העומר.

אמנם לא קשה, דאע"פ דעצם הדברים נכונים דמהאי טעמא חוזר ב'ל' יום הראשונים, אבל מכל מקום קושית השואל ומשיב מיושבת, דהרי חזינן דאם מסתפק אם אמר, בדיני דרבנן אזלינן לקולא, כגון בספק אם בירך ברכה אחרונה, [או בספק אם אכל פחות מכדי שביעה דברכת המזון דרבנן, או בספק אם אמר הלל, או בספק אם תקע בשופר ביו"ט שני של ראש השנה, או בספק אם נטל לולב בחול המועד], ותיקשי הא אם היה עושה או היה אומר, היה זוכר, ועל כרחך דאמרינן דעשה ושכח, ואם כן הוא הדין בספק אם ספר ספירת העומר.

אלא דהיא גופא טעמא בעי, אמאי לא מקילינן בטל ומטר שמא אמר ושכח, וצריך לומר ע"ז דיותר מתקבל על הדעת לפרש הא דאינו זוכר אם אמר ותן טל ומטר, דהוה מפאת שהולך כמרוצת לשונו וזה גורם לו שלא ישים לב, משא"כ בהלל ולולב ושופר וברכת המזון וכיוצא בו, אמרינן דאינו זוכר מחמת דשכח מה היה, ואם כן הוא הדין בספירת העומר.

אמאי לא אמרינן דחזקה שלא ספר

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' תפ"ט סעי' ח'), והוא מתרומת הדשן סי' ל"ז) דאם מסתפק אם ספר ספירת העומר, אפילו הכי סופר שאר הימים בברכה. והקשה השואל ומשיב (מהדורא רביעאה ח"ג סי' קכ"ז) הרי כללא הוא לענין ותן טל ומטר לברכה וכיוצא בו, דכל שלושים ימים הראשונים הוה בחזקת שלא אמר, ואם כן הכי נמי לענין ספירת העומר נימא דבשלושים ימים הראשונים הוה בחזקת שלא ספר, ואם כן יספור בשאר הימים בלא ברכה.

יש לידון לישיב בכמה אנפי:

א. תירוץ השואל ומשיב

השואל ומשיב מתרץ דאע"פ דבאמת יש חזקה שלא ספר, דמכל מקום מחמירין לחשוש שמא ספר וחייב לספור בשאר הימים, דהרי איכא מאן דאמר דספירת העומר דאורייתא, ובספק דאורייתא מחמירין אף כנגד החזקה, ותו, דהרי איכא חזקת חיוב שנתחייב לספור בכל לילה, ואם כן אוקי חזקה כנגד חזקה, וכיון דאמרינן דחייב לספור, חייב נמי לברך, דהרי לדעת הכנסת הגדולה ופרי חדש (סי' תקפ"ט ס"ד), בספק אם נפטר מחיובו, שאכתי חייב לעשות המצוה, יעשה עם ברכה.

אמנם תיקשי, דהרי כתב המשנה ברורה (סי' תקפ"ה סק"ה), והוא מהמגן אברהם (שם) דמי שמסתפק אם תקע בשופר או נטל לולב, חייב בהמצוה מדין ספיקא דאורייתא לחומרא, אבל בלא ברכה, חזינן דלא קיימא לן ככנסת הגדולה ופרי חדש, [ונבמחצית השקל כתב דבאמת לדעת הפרי חדש יש לברך מספק], ואם כן הדרא לדוכתא קושיית השואל ומשיב.

ב. ספק ספיקא

והיה אפשר ליישב, דאמרינן כהשואל ומשיב דחזקה שלא אמר הוה כנגד חזקת חיוב, וממילא הוה ספק השקול, וגם איכא ספק דילמא דלא ככה"ג אלא כתוספות דאין יום א' מעכב את חבירו, והרי לדעת התוספות גם אי שכח לספור יום אחד, סופר שאר הימים בברכה, ואם כן הוה ספק ספיקא לחיובא, ומשום הכי מברך, [ואע"פ דבעלמא בספק ספיקא לא מברכינן, אבל הכא על כרחך שאני, דהרי בספק אם

נערך מכת"י ע"פ דעת הכותב לע"נ רבינו אברהם בן ר' אליהו משה זצוקללה"ה

חדש בבית שמש ניתן להשיג את הגליון מדי שבוע בבית שמש אצל משפ' לובצקי רח' החיד"א 1 זירה 11 טל': 02-5377095
תיקונים והערות לשלוח לכתובת סוקולוב 17 כניסה א' זירה 7 ב"ב, פקס 0737263949 תרומות יתקבלו בברכה בטל' 03 5703949

"המרכז הארצי לטהרת המשפחה"

לאחר שאזל מן השוק יצא שוב לאור

מהדורה שלישית

של יצירת המופת "ויאמר הנני" מסוד הייז של נשיאנו הגאון האדיר ר' אברהם גנהובסקי זצוק"ל

בליווי קרוב לחמש מאות תמונות ומסמכים, וכן עובדות והדרכות מכתב ידו

את הספר ניתן להשיג במקומות הבאים:

בקריית ספר: רח' חזון איש 7 קומה א' טל: 0737527172 0527172373
רח' קצה"ח 6 משפחת ברנפלד 08 9741552
באלעד: רח' ר' יוחנן בן זכאי 93 משפחת מונק טל' 0548400182

בבני ברק: רח' נועם אלימלך 14 קומה א' טל: 03 6199732
רח' סוקולוב 17 כניסה א' משפחת מונק טל' 035783017
בבית שמש: רח' החיד"א 1 זירה 11 משפחת לובצקי טל' 025377095